

SAHA GÖZLEMLERİ IŞIĞINDA ERBİL, KERKÜK VE MUSUL

**BİLGAY DUMAN,
FEYZULLAH TUNA AYGÜN**

Irak Çalışmaları Koord.,
Uzman

ORSAM

“

Yapılan saha çalışmasıyla üç vilayetteki siyasi gelişmeler, güvenlik ve sosyal durumla ilgili gözlem yapma şansını elde edilmiştir. Bu yazıda yapılan saha çalışmasına ilişkin genel gözlemler paylaşılacaktır.

”

Irak'ta 9-17 Aralık 2020 tarihleri arasında ORSAM ekibi olarak Erbil, Kerkük ve Musul vilayetlerinde saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Yapılan saha çalışmasıyla üç vilayetteki siyasi gelişmeler, güvenlik ve sosyal durumla ilgili gözlem yapma şansını elde edilmiştir. Bu yazıda yapılan saha çalışmasına ilişkin genel gözlemler paylaşılacaktır. Bu noktada belki de üç vilayet için de ön plana çıkan en önemli gözlem koronavirüs salgınınin dikkate alınmadığı ya da atlatıldığı olacaktır. Her ne kadar Irak resmî makamları tarafından günlük vaka sayısı 1350-1400 civarında açıklansa da sosyal hayatın tüm hızıyla devam ettiği ve halk arasında maske kullanımının neredeyse ortadan kalktığı görülmüştür. Resmî olmayan söylemlere göre ise Irak halkının

%70'ten fazlasının koronavirüse yakalandığı belirtilmektedir.

Öte yandan ülkedeki ekonomik kriz de genel bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Süleymaniye'de yaşanan protesto gösterilerinde ödenmeyen ya da eksik olarak ödenen maaşlar ana etken olurken, Irak dinarının dolara karşı bir anda yaklaşık %15'ten fazla değer kaybetmesi ve 2021 bütçe görüşmelerinde etkili olması, ülke seçime giderken en çarpıcı gelişmelerden biri olarak değerlendirilebilir. Zira hem Irak

merkezî hükümeti hem de Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ekonomik olarak zor bir dönemden geçmektedir. Özellikle IKBY'nin bugüne kadarki en zor durumu yaşadığı söylenmektedir. Hatta 2021 Mart ayına kadar toplantıları iptal edilen IKBY Parlamentosunun ekonomik nedenlerden dolayı bu kararı aldığı iddia edilmektedir. Ayrıca genel olarak Irak'ın İran'dan aldığı doğal gaz sevkiyatının durdurulması nedeniyle üç vilayette de elektrik hizmetinin düzensiz olarak sağlanması ülkedeki yaşamı zorlaştırmaktadır.

Diğer taraftan Haziran 2021'de yapılması planlanan seçimlere yaklaşık 6 ay kalmışken siyasi grupların hazırlığına rağmen Irak halkının seçimlere ve siyasete ilgi göstermediği de görülmektedir. Bu noktada Irak halkının siyasetten bir beklentisinin kalmadığına yönelik genel bir düşünce olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak siyasete ilişkin belki de tek umut 2021 seçimlerinde olacak sistem değişikliği olarak görülmektedir. Zira diğer seçimlerden farklı olarak, her vilayet bir seçim bölgesi sayılmayarak her vilayet içerisinde farklı seçim bölgeleri oluşturulmuş ve listeler içerisindeki sıralamanın yerine aday bazlı bir seçim sistemi benimsenmiştir. Son olarak terör örgütü PKK'nın Irak'ta artan faaliyetleri, BM gözetiminden Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve

Irak merkezî hükûmeti arasında, Sincar'daki düzenin yeniden tesisini öngören ve bölgedeki terör örgütü PKK dâhil yabancı güçlerin çıkarılmasını amaçlayan Sincar Anlaşması ile terör örgütü PKK'nın KDP ve peşmergelere yönelik saldırılarının bölge gündeminin ana konuları olarak ön plana çıktığı görülmüştür.

ERBİL GÖZLEMLERİ

7 Aralık 2020 tarihinde Süleymaniye vilayetinde başlayan gösterilerin, Erbil'i de etkilediği görülmektedir. Vilayette gösteriler düzenlenmemesine rağmen artan asayiş devriyeleri göze çarpmaktadır. Ancak Duhok'ta Haziran 2020'de düzenlenen gösterilerin ardından Erbil'de şehrin içine peşmerge konuşlandırılmıştır. Buna rağmen güvenlik güçlerinin teyakuz seviyesinin arttırıldığı söylen-

mektedir. Diğer yandan halk arasında maaşların ödenememesi nedeniyle gösterilerin çıkabileceği ifade edilmektedir. Buna ek olarak gösteri düzenlenmesi durumunda, Duhok'taki gösterilerde görüldüğü gibi güvenlik güçlerinin şiddet kullanılarak gösterileri kısa sürede bastıracağı dile getirilmektedir. Halkın diğer bir kesiminde ise Süleymaniye'deki gösterilerin herhangi bir sonuç vermeyeceği düşüncesi ile gösteriler hakkında mizahi bir dil kullanılmaktadır. Ancak genel eğilim olarak gösterilerde terör örgütü PKK'nın rol oynadığı, Süleymaniye merkezli Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (KYB) ise "halkın değişim isteğini" Erbil üzerinde bir baskı aracı kullanmak için gösterilere göz yumduğu iddia edilmektedir. Ayrıca Erbil'de de gösterileri tetikleyebileceği ifade edilen maaş krizinin Erbililerin ekonomik gücü üzerindeki etkisinin sürdürülemez noktaya gelmesinden şikayet edilmektedir. Süleymaniye'deki gösterilerin yanı sıra güvenlik durumuyla ilgili olarak Erbil ve Bağdat arasında Sincar'ın statüsüne ilişkin yapılan anlaşma ile KDP'ye bağlı Peşmerge güçleri ve terör örgütü PKK arasında çıkan çatışmaların PKK'ya ilişkin rahatsızlığı arttırdığı insanlar tarafından açıkça dile getirilmektedir. Hatta terör örgütü PKK'nın Erbil ve IKBY'ye doğrudan bir tehdit olduğu ve terör örgütünün faaliyetlerinin sonlandırılması ile bölgenin geleceğinin güvenceye alınacağı ifade edilmektedir.

İran'ın Irak'a sattığı doğal gaz seviyatının durdurulması nedeniyle şehre günlük 20 saat elektrik verildiği söylenmektedir. Elektrik arzının daha da düşmesinin yaşam standardının daha fazla düşmesine neden olacağı söylenebilir. Diğer

yandan Irak'ta etkisi süren koronavirüs salgını nedeniyle vilayet çapında alınan kısıtlamaların azaltıldığı göze çarpmaktadır. Hatta hastalığın oldukça normalleştiği, vilayette yeni normalin yanı sıra eski normale dönüldüğü görülmektedir. Ayrıca Erbil Sağlık Müdürlüğü tarafından koronavirüs ile ilgili günlük verileri açıklamayı durdurması insanların arasında farklı spekülasyonlara yol açmaktadır. Bu doğrultuda yaklaşık 1,5 milyon nüfusa sahip olan vilayette günlük yeni vaka olarak tek haneye yaklaşıldığı söylendiği gibi üç haneli rakamlar da sıkça telaffuz edilmektedir.

KERKÜK GÖZLEMLERİ

16 Ekim 2017 tarihinde federal güçlerin müdahalesi ile IKBY'ye bağlı güçlerin yanı sıra Bağdat tarafından kontrolün sağlandığı Kerkük vilayetinin merkez ilçesinde güvenlik durumunun stabil gittiğine Kerkük halkı dikkat çekmektedir. Ancak şehrin girişlerinde ordu ve yerel polisin görevlendirilmesi nedeniyle kontrolün ve şehir girişinde kuyruğun arttığı göze çarpmaktadır. Buna rağmen yerel

polis içerisinde şehrin yapı taşlarını oluşturan Türkmen, Kürt ve Arapların yer alması ve ani müdahale gerektiren durumlar için ordunun kontrol noktalarının arkasında konuşlu olması Kerküklülerin kendilerini güvende hissetmelerine yol açtığı söylenmektedir. Güvenlik durumunun yanı sıra sosyal barış ortamını olumsuz etkileyecek olması nedeniyle Peşmerge'nin şehre geri dönüşüne dair endişelerin devam ettiğini söylemek mümkündür.

“

Hem güvenlik statüsündeki değişim hem de petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle yaşanan ekonomik krizin devam etmesine rağmen şehirdeki inşaat sektörünün harekete geçtiği dikkat çekmektedir. Ancak ticaret alanındaki hareketliliğin başlıca nedeni olarak Haziran 2021'de yapılacağı ilan edilen seçimlerden önce aktörlerin istihdam projelerini arttırması olarak gösterilmektedir.

”

Tartışmalı bölgeler arasında başta Kerkük olmak üzere Bağdat'ın kontrolü tesis etmesinin ardından sosyal barışın devam ettiği göze çarpmaktadır. Hatta hem güvenlik statüsündeki değişim hem de petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle yaşanan ekonomik krizin devam etmesine rağmen şehirdeki inşaat sektörünün harekete geçtiği dikkat çekmektedir. Ancak ticaret alanındaki hareketliliğin başlıca nedeni olarak Haziran 2021'de yapılacağı ilan edilen seçimlerden önce aktörlerin istihdam projelerini arttırması olarak gösterilmektedir. Hatta Kerküklüler arasında söz konusu hareketliliğin seçimlere kadar sürdürüleceği, seçimlerin yapılmasının ardından projelerin tekrar durdurulacağına dair endişeler bulunmaktadır. Buradan hareketle seçimlerin 2021 yılının Eylül, Ekim veya Kasım ayına erteleneceği görüşü hâkim olmasına rağmen gruplar tarafından seçim hazırlıklarının arka planda başladığı söylenebilir. Buna rağmen Kerküklüler nezdinde seçimlere ilişkin heyecan yoktur. Hatta günde 20 saate yaklaşan elektrik kesintileri, genel siyasetin ülkenin kronikleşen sorunlarına çözüm olamayacağını düşünmesine neden olmaktadır. Diğer yandan sağlık konusunda koronavirüs nedeniyle hastanelerde yaşanan doluluğun ardından kapasite açısından rahatlama yaşanmaktadır.

MUSUL GÖZLEMLERİ

2014 yılında terör örgütü IŞİD'in başta Musul olmak üzere büyük şehirleri ele geçirmesi vilayette yaşayanların farklı bölgelere göç etmesine neden olmuştur. Diğer bir yandan ise şehrin batı yakası, Musul'un IŞİD'den kurtarılması

operasyonunda büyük bir yıkıma uğramıştır. Bu nedenle 2014 yılından önce şehrin batı yakasında yaşayanların da yıkımdan dolayı şehrin doğu yakasına taşındı. Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırladığı Yerinden Edilenler Takip Veri Setinin Eylül-Ekim 2020 tarihli verilerine göre Ninova vilayetine kayıtlı yaklaşık 240.000 kişi bulunmaktadır. Buradan hareketle vilayetin yanı sıra Musullu göçmenlerin de büyük ölçüde şehre geri döndüğü söylenebilir. Ancak IŞİD'le savaştan en fazla zararı gören eski şehrin bulunduğu batı yakadaki yeniden imar konusundaki geri kalmışlık nedeniyle doğu yakadaki nüfusun 2014 yılındaki seviyenin üstüne çıktığı görülmektedir.

Musul'daki güvenlik ve asayiş durumunun iyi bir seviyede olduğu görülmektedir. Buna rağmen şimdiye kadar büyük bir problem yaşanmasa da şehirdeki Şii milis grupların varlığının, nüfusunun büyük çoğunluğunu Sünnilerin oluşturduğu Musul'da bir baskı oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte Sincar'daki terör örgütü PKK varlığının vilayet ile birlikte merkez ilçeye yönelik de tehdit oluşturabilir. Ayrıca asayişin sağlanması amacıyla sıkça güvenlik güçlerinin araçlarla devriye görevlerini yerine getirdiği görülmektedir. Ancak bazı devriye araçlarının plakasız olması, devriye yapan güvenlik güçlerinin hangi kuruma bağlı olduğunun anlaşılmasına neden olmaktadır. Bu durumun ise güvenlik koşullarına doğrudan etkisi olmamasına rağmen şehirde yaşayan kişilerin güvensiz hissetmesine neden olabileceği çıkarımında bulunulabilir.

“
Musul'da Türkiye'nin yapacağı yatırımlar konusunda büyük beklenti olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğunu yeniden aktifleştirmesi, bir vize başvuru merkezi açılmasının Musullular tarafından son derece olumlu karşılandığı görülmüştür.

”
Musul'a olan geri dönüşler ile şehirdeki sosyal hareketliliğin arttığı açıkça görülmektedir. Erbil ve Kerkük'e benzer şekilde koronavirüs nedeniyle kısıtlamalar uygulanmadığı için çarşı ve pazarlarda ölemlerden uzak bir şekilde sosyal mesafeye uyulmadan yoğunluk yaşanmaktadır. Ayrıca gözlem ya-

pılan diğer vilayetlerde de görüldüğü üzere Musul'da da uzun süreli elektrik kesintileri yaşanmaktadır. Günde 12 saate yaklaşan kesintiler nedeniyle elektrik üretim santrallerine ilişkin yatırım yapılması gerektiği veya Türkiye üzerinden Zaho'ya arz edilen elektriğe benzer şekilde Musul'a da Türkiye tarafından elektrik sağlanmasına yönelik çağrı yapılmaktadır. Bu noktada Musul'da Türkiye'nin yapacağı yatırımlar konusunda büyük beklenti olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğunu yeniden aktifleştirmesi, bir vize başvuru merkezi açılmasının Musullular tarafından son derece olumlu karşılandığı görülmüştür. Ancak Musul halkı arasında Türkiye'nin Musul'un yeniden yapılandırmasında hâlen beklenen düzeye ulaşmadığına yönelik bir "sitem" olduğunu da belirtmek yerinde olacaktır. ■